

ГОДИНА 8
2 ДОПЪЛНЕНО ИЗДАНИЕ
НА ИЗВЪНРЕДЕН БРОЙ,

ПРОБЛЕМИ НА СИГУРНОСТТА И РЕФОРМА В СЕКТОРА ЗА СИГУРНОСТ

„ЕНЕРГИЙНА СИГУРНОСТ”

В това специално печатно издание на списанието се публикуват не само предоставените от участниците в Международната конференция „Енергийна сигурност – национални, регионални и евроатлантически измерения”, доклади и изказвания, а и статии по темата „Енергетика“, публикувани в електронната му версия.

Конференцията се проведе под патронажа на Президента на Република България господин Росен Плевнелиев на 21 юни 2012 г. в гр. София.

ЮНИ 2012 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

ПРИВЕТСТВИЕ от името на
президента на Република
България
2

ЕВРОПЕЙСКА
ПЕРСПЕКТИВА –
ЕНЕРГИЙНА СИГУРНОСТ
Владимир Уручев – член на
Европейския парламент
5

НАЦИОНАЛНИ
ПОЛИТИКИ ЗА
ЕНЕРГИЙНА СИГУРНОСТ
Мартин Димитров –
Председател на Комисията
по икономическа политика,
енергетика и туризъм в 41
НС

13
СТРАТЕГИЧЕСКИЯТ
ИЗБОР НА БЪЛГАРИЯ - „И
ТРАНСПОРТНИТЕ
ГАЗОВИ КОРИДОРИ И
МЕСТНИЯ ДОБИВ“
Трайчо Трайков -
изпълнителен директор на
Институт за политика и
развитие

16
РЕЗУЛТАТ ОТ
МЕЖДУНАРОДНАТА
КОНФЕРЕНЦИЯ
„ЕНЕРГИЙНА СИГУРНОСТ
– НАЦИОНАЛНИ,
РЕГИОНАЛНИ И
ЕВРОАТЛАНТИЧЕСКИ
ИЗМЕРЕНИЯ“
25

БЪЛГАРСКАТА
ЕНЕРГЕТИКА: МИТОВЕ И
РЕАЛНОСТ
Проф. Никола Алтънков
27

ЕНЕРГЕТИКА – ЦИФРИ И
ФАКТИ
35

ПРИВЕТСТВИЕ¹

от името на президента на Република България

**при откриването на международната конференция
„Енергийна сигурност – национални, регионални
и Евроатлантически рамки“**

Уважаеми възпитаници на Европейския център за изследвания на сигурността „Джордж Маршал“,

*Уважаеми участници и гости на международната конференция,
Дами и господа*

Политиката на страната ни в сферата на сигурността, включително и на енергийната сигурност, се провежда в съответствие с приетата през 2010 г. Стратегия за национална сигурност и се изгражда на базата на принципите за опазване на демократичните ценности; основните права и свободи на гражданите; конституционния ред и законност; доверието и сътрудничеството между държавните институции, частния сектор, неправителствените организации и гражданите, съюзните държави от НАТО и ЕС, както и със страните партньори. Политиката на Република България по енергийната сигурност е в унисон и с Европейската стратегия за външна енергийна сигурност.

Под икономическа сигурност най-общо се разбира свободата за действие при преодоляване на кризи от невоенен характер, застрашаващи устоите на икономическото развитие на дадена страна. Енергийната сигурност е много важен елемент от системата за национална сигурност на всяка една страна, а за Република България е също и предпоставка за икономическа стабилност.

Енергийната сигурност е едно от критическите измерения на сигурността в рамките на Евроатлантическата общност. Осигуряването на енергийното бъдеще на държавите от тази общност, независимо дали са износители, потребители или транзитиращи е едновременно предизвикателство и възможност от решаващо значение.

Реализирането на големи проекти за пренос на енергоносители повишават степента на обвързаност, предсказуемост и определеност в междудържавните отношения и съответно влияят положително върху средата на сигурност. Проектите, осигуряващи диверсификация на

¹ Приветствието беше поднесено от комодор Георги Фиданов – съветник по военната сигурност на Върховния Главнокомандващ въоръжените сили.

енергийните източници и на трасетата за доставка имат голямо значение за геополитическата обстановка както за Европа, така и за Балканите и Черноморския регион, а за Република България имат директно отражение върху националната сигурност. Гарантирането на сигурността на обектите и съоръженията от критичната инфраструктура, влизащи в енергийния комплекс е само един от многото аспекти на енергийната сигурност. Поддържането и развитието на ядрените мощности или постепенното им затваряне е въпрос, който по различен начин се възприема от обществото в различните държави и се решава по различен начин от правителствата.

Не е никак случаен факта, че на въпросите на енергийната сигурност на страната беше посветено първото заседание на Консултативния съвет за национална сигурност, подготвено и проведено в качеството ми на държавен глава и върховен главнокомандващ на въоръжените сили през месец април. На това заседание на съвета очертахме основните проблеми, които свеждат до следното:

- не е осигурена диверсификация на източници, трасета и доставчици;
- газопреносната ни система не е свързана с мрежите на съседните страни;
- не е гарантирана безусловната доставка на енергийни ресурси и безпрепятственото достигане на енергията до потребителите;
- липсва консенсус по изграждането на мощности на електроенергия, добива на шистов газ и др.

Не бива да премълчаваме факта, че нашата страна е засега между „първенците“ по отношение на неефективното използване на енергията. Все още стоят предизвикателствата пред държавните органи, бизнеса и домакинствата, които трябва да заработят по-ефективно за намаляване на енергийната бедност в страната.

На съвета също така потърсихме съгласие за приоритетите в политиката за енергийна сигурност. Най-важните за нас приоритети са:

- диверсификация на източници, трасета и доставчици, създаване на алтернативни източници и маршрути за доставка;
- изграждане и поддържане на междусистемни връзки с мрежите на съседните държави;
- прозрачна и обективна регулация на производството, преноса и търговията с енергия;

- осигуряване на необходимите за потреблението на енергийни ресурси;
- изграждане на технически надеждна и сигурна преносна система за електро- и топлоенергия и за природен газ;
- развитие на ядрената енергетика;
- прилагане на балансиран подход при комплексното използване на възобновяеми енергийни източници (от енергията на вятъра, слънцето, добив на биогаз от отпадъци и производство на биодизел), ядрена енергия, природен газ, въглищни технологии и водноелектрически централи;
- участие в изграждането и развитието на международни енергийни проекти и др.

Независимо каква енергийна политика води всяка държава, трябва да бъде гарантирана защитата на околната среда, растителното и биологическо равновесие и многообразие. Това осигурява съгласуването на обществените приоритети на днешното поколение с тези на следващите. Опазването на околната среда изисква равнопоставена екологична отговорност и активно сътрудничество между отделните държави. Всяка страна трябва да изработи концепция за развитие на „зелената икономика“ предполагаща икономическо развитие, базиращо се на ефективно използване на природните ресурси и опазване на околната среда.

Завършвайки, позволете ми още веднъж да благодаря за отправената покана за патронаж на форума и да пожелаая успешна работа на конференцията.

**ПРЕЗИДЕНТ НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
И ВЪРХОВЕН ГЛАВНОКОМАНДВАЩ НА ВЪОРЪЖЕНИТЕ СИЛИ**

РОСЕН ПЛЕВНЕЛИЕВ

ЕВРОПЕЙСКА ПЕРСПЕКТИВА – ЕНЕРГИЙНА СИГУРНОСТ **Владимир Уручев – член на Европейския парламент**

ВЪВЕДЕНИЕ

Сигурната, устойчива и конкурентна енергия е от фундаментално значение за икономиката, индустрията и гражданите на ЕС, а следователно трябва да е и основна цел на европейската политика.

Когато говорим за енергийна сигурност, трябва да разглеждаме два вида фактори - **външни и вътрешни**, които са взаимосвързани по един естествен начин.

Към момента ЕС внася над 60% от необходимия му газ и повече от 80% от нужния му нефт и е зависим в значителна степен от три страни - Русия, Норвегия и Алжир, които определят над 85% от вноса на газ и почти 50% от вноса на суров нефт.

В Енергийната пътна карта за периода до 2050г., Европейската Комисия признава, че с намаляването на производството на собствен газ, Европа ще трябва да разчита на още по-голям внос и резултатът ще бъде съответно още по-голяма зависимост.

Ситуацията става още по-сложна, ако отчетем и нарастващата конкуренция за изкопаемите горива от бързоразвиващите се икономики, а увеличението на населението и стандарта на живот се очаква да повишат търсенето на енергия с почти 40% до 2030г.

Това безусловно предизвиква засилваща се загриженост, както за сигурността на енергоснабдяването, така и за конкурентоспособността на европейската икономика.

Какво прави Европа, какви политики за справяне с този проблем се предвиждат в ЕС?

Бих определил три основни направления, свързани с външните измерения на енергетиката на ЕС, по които се работи усилено и систематично:

- укрепване на партньорството с трети страни в енергийния сектор, преминаване от партньорство към интеграция;
- диверсификация на енергийните доставки - пътища и източници;

- засилена координация между държавите членки по външните аспекти на единния вътрешен енергиен пазар.

Законодателна основа

Трябва да признаем, че съвсем до скоро нямаше общоевропейска законова основа за единна енергийна политика на ЕС. А сами страните-членки не могат да постигнат това, което би било възможно, ако действат заедно.

Днес Договорът от Лисабон предоставя специално правно основание за развитие на енергийна политика на ЕС, която насърчава взаимното свързване на енергийните мрежи между държавите-членки, независимо от националните и регионалните граници. С това могат да се постигат и други цели на енергийната политика на ЕС, свързани със солидарността - единен, функциониращ енергиен пазар, енергийна ефективност и енергия от възобновяеми източници, сигурност на доставките и диверсификация на енергийните ресурси и формите на доставка.

1. УКРЕПВАНЕ НА ПАРТНЬОРСТВОТО С ТРЕТИ СТРАНИ И ИНТЕГРИРАНЕ СЪС СЪСЕДСКИТЕ СТРАНИ В ЕНЕРГИЙНИЯ СЕКТОР

Целта на тази нова политика на ЕС е постигане на интегриран енергиен пазар, базиран на обща регулаторна основа с всички съседски страни .

Това ще позволи установяване на еднакви конкурентни условия за доставчиците вътре и извън ЕС. Подходът ще се определя според желанието и напредъка на партньорските държави в сближаването на регулаторните изисквания с тези в ЕС.

Така например страните от Европейската икономическа зона, включително Норвегия, са част от вътрешния енергиен пазар на ЕС, а преговорите с Швейцария са в заключителна фаза в областта на електричеството.

Договора за Енергийната общност е отправна точка за повечето съседни на ЕС, които имат желание да станат част от Европейската енергийна система. След неотдашното присъединяване на Молдова и Украйна, Енергийната общност има потенциала да свърже енергийния пазар на ЕС с девет съседски страни. Необходимо е прогресивно да се

разширява общата регулаторна рамка в тези страни, комбинирано с конкретна помощ за реформите на техния пазар.

Турция в скоро време ще се свърже с енергийната система на ЕС и може да стане главна транзитираща газ за ЕС страна. Необходим е прогрес в преговорите за присъединяването на Турция към Енергийната общност, което ще помогне да се създаде една по-солидна рамка за транспорта на газ през Турция.

Затова Договора за създаване на Енергийната общност трябва да бъде продължен и след 2016г. като важен инструмент за по-нататъшната енергийна интеграция на ЕС с трети страни.

Инициативата от Баку и Платформата за енергийна сигурност на източното партньорство са ключови елементи на регионалния енергиен диалог със съседските държави на Изток.

Но това трябва да се засили с общи индустриални проекти в енергийния сектор и с двустранно партньорство между ЕС и страните, които искат да се ангажират с повече интеграция.

За енергийната политика на ЕС изключително важни са отношенията на партньорство със страните - традиционни доставчици на енергийни ресурси (ОПЕК, Северна Африка, Каспийския регион, Централна Азия, Персийския залив), както и с индустриалните и бързоразвиващите се икономики най-вече в сферата на новите и устойчиви енергийни технологии.

Сред индустриалните държави, диалогът ЕС-САЩ е от най-съществено значение за установяване на стабилен, надежден и прозрачен глобален енергиен пазар, за координиране на регулаторните режими и изследователските програми за чисти и ефикасни енергийни технологии, за развитие на общи стандарти в енергетиката. Създаденият през 2009г. Енергиен съвет ЕС-САЩ трябва още повече да интензифицира сътрудничеството в областта енергетиката, като се фокусира върху развитието на умните мрежи и съхраняването на енергия като важен технологичен приоритет.

Изрично подчертавам значителния принос на втечнения газ за сигурността на енергийните доставки на ЕС и фундаменталното му влияние върху глобалния газов пазар и цени. Специално и укрепващо сътрудничество със страните доставчици на втечен газ (като Катар,

Австралия, Тринидад и Тобаго) е необходимо заедно с потенциалните основни консуматори на този енергиен продукт (Япония, Китай, Индия), с цел глобалния пазар на втечен газ да стане по-прозрачен, предсказуем и гъвкав.

ЕС-Русия, енергиен диалог

Уникална е ролята на Русия за европейския енергиен пазар. Затова е необходимо сближаване във функционирането на двата пазара, но на здрава законова основа.

Новият Договор ЕС-Русия трябва да адресира сложните теми за достъп до енергийните ресурси, мрежите и експортния пазар, защитата на инвестициите, реципрочността, предотвратяване на кризи, ценообразуването на енергоносителите, ядрената безопасност и т.н.

Неотдавна подписаното споразумение за въвеждане на Механизъм за ранно предупреждение в кризисни ситуации за доставките и създаването специалния газов съвет между ЕС и Русия показват пътя на диалога и сътрудничеството с Москва.

Трябва да се подкрепят усилията за съвместна ЕС-Русия пътна енергийна карта, която да идентифицира възможностите за дългосрочно сътрудничество, което да обхване реформи на енергийния пазар, подобряване на инвестиционния климат, координиране на големи инфраструктурни проекти, интензивен диалог по ядрената безопасност, енергийна ефективност и устойчиви енергийни технологии.

2. ДИВЕРСИФИКАЦИЯ НА ЕНЕРГИЙНИТЕ ДОСТАВКИ

Диверсификацията на енергийните доставки е от ключово значение за наличието на конкуренция и въобще за функционирането на енергийния пазар и ограничаване на влиянието на монополите.

Намаляващото производство на собствен газ в ЕС и притесненията за сигурността на доставките изискват нови газопроводни връзки и инфраструктура както вътре в Съюза, така и към потенциалните доставчици на енергийни ресурси.

Трябва да подчертаем, че все още има страни-членки на ЕС, които имат само един възможен доставчик и транзитирането на газа се извършва само по един газопровод. България е такава страна с цялата

уязвимост за сигурността на газоснабдяването, включително от използването на ситуацията за политически и икономически влияния.

Отварянето на Южния газов коридор за доставка на 10-20% от необходимия на ЕС газ към 2020г. е ключов инфраструктурен приоритет за диверсификация на газовите доставки към ЕС. Символът на този коридор е проекта НАБУКО, който трябваше да свърже каспийския газ с Европа.

Всъщност от примера на Южния газов коридор могат да се проследят, както силните страни на ЕС, така и слабостите на Съюза в провеждането на единна енергийна външна политика.

На първо място ЕС не демонстрира една обединена позиция, а допусна паралелно да се работи по промотирането на няколко проекта в този коридор - Интерконектор Турция, Гърция, Италия (АйТиЖиАй), Трансадриатически газопровод (ТАП), Юго-източен европейски газопровод, зад които стоят определени европейски компании, имащи дялове в находището Шах Дениз 2, а следователно и влияние при избора на решението за транспортния маршрут и проект. Единствено обаче Набуко се подкрепя с междуправителствени споразумения, което придава друга сигурност и специфични шансове на този проект.

В крайна сметка обаче е ясно, че на територията на Турция ще има друг трансанадолски газопровод (ТАНАП), който ще бъде собственост на Азербайджан и Турция.

От цялата ситуация се налага извода, че отсъствието на Азербайджан в тези европейски проекти е слабост на досегашната политика на ЕС и европейските компании, която в крайна сметка ще резултира в загуба на европейски контрол и влияние по маршрута на азерския газ на територията на съседна Турция.

Освен вътрешно-европейска конкуренция, на Южното газово направление има и един друг конкурент - проектът Южен Поток през Черно море. Този проект е насочен към същите потребители на газ, за които се предвижда създаването на Южния газов коридор.

Отново няма ясна позиция на ЕС по Южен поток, който форсирано се предвижда от руска страна и най-вероятно ще изпревари останалите проекти. А следователно, макар и да има диверсификация на пътищата за доставка, макар и да се елиминира влиянието върху сигурността от

потенциални газови конфликти между Русия и Украйна, Южен поток ще увеличи, както присъствието, така и влиянието на Русия на европейския газов пазар.

От само себе си се налага изводът, че Европа трябва да търси по-сериозна конкуренция на газовия пазар през доставките на втечен газ и възможностите за добив на собствен шистов газ.

В това отношение в региона на Балканския полуостров е крайно необходимо да се изгради допълнителна инфраструктура за втечен газ, като подходящото място за терминала трябва да се съобрази с изграждането на интерконекторите Север-Юг в източната част на Европа, както се предвижда в приоритетите на енергийната инфраструктура до 2020г и след това. Един от тези интерконектори е връзката България-Гърция, която може да се продължи до терминал за регазификация на втечен газ, изграден на морския бряг на Бяло море в Гърция.

Газът от такъв терминал би представлявал истинска диверсификация не само за страните от този регион, но и за цяла Европа.

Някои анализатори предвиждат, че само интерконекторните връзки България-Гърция и България-Румъния могат да доведат до сериозно намаляване на разходите за доставка на газ в региона с над 20%.

За да има успех в диверсификацията, Европейският Съюз трябва по-адекватно да се ангажира с Каспийския регион и Средния Изток, както политически, така и икономически с подпомагане на развитието на енергийните сектори на Азербайджан, Туркменистан, Ирак, с разработване на ефикасни и устойчиви модели за търговия и инвестиции, които да се базират на взаимната заинтересованост на ЕС и тези страни.

Важно значение за диверсификацията на енергийните доставки за ЕС има и Средиземноморският регион, при това в допълнение към изкопаемите горива, днес на преден план излиза и потенциала за едно ново сътрудничество във областта на слънчевата енергия.

3. ЗАСИЛЕНА КООРДИНАЦИЯ МЕЖДУ ДЪРЖАВИТЕ ЧЛЕНКИ ПО ВЪНШНИТЕ ЕНЕРГИЙНИ АСПЕКТИ

Двустранните споразумения на държавите-членки с трети страни в областта на енергийните доставки имат доминиращо значение за състоянието на енергийния пазар, за конкуренцията на пазара, за

развитието на енергийната инфраструктура в ЕС. За съжаление това не е най-добрата практика, която да осигурява защитата на общоевропейските потребители, нито пък позволява Европа да говори с един глас по енергийните въпроси пред света.

Отделните страни са в неблагоприятна позиция при преговорите с енергийните гиганти за сключване на договори за доставка на енергийни продукти, защото нямат достатъчно лостове и сила да се противопоставят на прокарването на интересите на монополите. В много случаи е възможно да се стигне и до договори, които не съответстват на европейските политики и законодателство.

Това, което може да постигне един обединен ЕС в енергийните взаимоотношения с трети страни е непостижимо за отделните страни-членки. Затова са необходими бързи и ясни стъпки на първо време за подобряване на координацията между страните-членки и увеличаване на ролята на Европейската Комисия в енергийните взаимоотношения с трети страни.

Вече беше постигнато съгласие между ЕП и Съвета за установяване на специален механизъм за обмяна на информация по междуправителствените енергийни споразумения с трети страни, като преди тяхното сключване, така и след това. На базата на този механизъм ще бъде възможно да се поиска от отделните страни помощ от ЕК за предварителна оценка, доколкото такива договори съответстват на европейското законодателство. Такава помощ ще осигури не само спазването на европейското енергийно законодателство, но и ще гарантира изпълнението на европейските цели за либерализация, конкурентоспособност и прозрачност на пазара.

Следваща стъпка в това отношение е даването на мандат на ЕК да преговаря от името на всички страни-членки по конкретни проекти, когато от това ще има голяма добавена стойност за целия ЕС. Пример за това е даденият на Комисията мандат да преговаря с Азербайджан и Туркменистан за споразумение по законовата база на Транскаспийския газопровод. Очаква се по подобен начин да се развият и нещата за единни преговори, водени от ЕК, по потенциални проекти за възобновяема енергия със страни от южното Средиземноморие.

Не е толкова далеч и потенциалната възможност договорите за енергийни доставки с трети страни да се сключват от името на целия ЕС.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Енергията е глобален бизнес. Вероятно няма нито една страна, която да не зависи от този бизнес, в който има мощни играчи и се преплитат разнообразни интереси.

В същото време достъпът до енергия е в основата на икономическото развитие и повишаването на стандарта на живот във всички части на света.

Затова енергийната сигурност е стратегическа политика на всяка страна, която трябва да се справи с много предизвикателства. Но от примера на ЕС като регион, който е обречен в енергийно отношение силно да зависи от външния свят, могат да се извлекат много полезни уроци.

На първо място е необходимостта от единни действия в енергийния пазар, започвайки от регионален мащаб и стигайки до общоевропейско ниво. Това касае установяването на общи правила и регулаторна база за функциониране на енергийните пазари, постепенно свързване на енергийните инфраструктури на отделните страни (включително съседни на ЕС страни) в единна мрежа, позволяваща енергийните потоци да текат в различни посоки.

Енергийният диалог между страните-членки в Съюза, със съседските и с трети страни е прерогатив за постигане на по-голяма енергийна сигурност, за намиране на изгодните за всички решения.

Необходимо е този диалог да се води обаче по един систематичен начин, а не когато се зададат кризи или възникнат проблеми.

Необходима е съгласувана рамка за енергийния диалог, която да обхваща всички релевантни аспекти, да отговаря на съвременните предизвикателства - технологични, екологични и такива, свързани с безопасността.

Затова подкрепям инициативата в края на тази конференция да се обсъди и приеме рамка за регионален диалог по въпросите за енергийната сигурност.

НАЦИОНАЛНИ ПОЛИТИКИ ЗА ЕНЕРГИЙНА СИГУРНОСТ

Мартин Димитров – Председател на Комисията по икономическа политика, енергетика и туризъм в 41 НС

Енергийната сигурност на Република България следва да се разглежда в контекста на европейските регламенти и планове за развитие, включително чрез активно участие в подготовката и обсъждането на приоритетите в европейската енергийна политика. Директивите и регламентите на Европейския парламент и на Съвета са основните инструменти за прилагане на политиките на Съюза, но хармонизацията на националното законодателство изисква задълбочен анализ на състоянието на енергийния сектор в страната и перспективите за развитие.

И понастоящем като база за разработване на национални политики се прилагат приоритетите на Европейския съюз, включително:

- завършване на изграждането на вътрешния енергиен пазар;
- постигане на планираното намаление на консумация на първични енергийни ресурси на единица брутен вътрешен продукт;
- въвеждане на нови ниско-въглеродни технологии в производството на енергия;
- осигуряване на надеждни между-системни връзки и др.

Предизвикателствата пред националната ни политика за енергийна сигурност, обаче, се коренят в **ограничените национални ресурси на първични енергийни източници, остарялата инфраструктура и ограничените финансови ресурси за въвеждане на технологични подобрения.**

Развитието на ВЕИ трябва да се осъществява устойчиво, дългосрочно и с оглед обществения интерес. Защо за една Германия, която е с пъти по високо електропотребление пренастройването на Енергетиката им от ядрени мощности към ВЕИ да е постижима цел, а при нас това е извън всякаква дискусия?

България продължава да има висока зависимост от Русия за доставки на ядрено гориво, петрол и природен газ. Въпреки плановете за изграждане на интерконектори със съседните страни или за проучване на местни източници за добив на газ, засега няма напредък в намаляване на тази зависимост.

Вече се осъзнава, че е необходимо българските институции да проявяват активност в рамките на Европейския съюз, за да може да се постигнем напредък. Това включва активност при постигане на консенсус по конкретни проекти, какъвто е Южен поток, а също и активност при формиране на единна политика на Съюза в сектор енергетика.

Акцентът върху единната политика е приложим и за други специфични области като например за утвърждаване на единни стандарти за ядрена безопасност или пазара на зелени сертификати.

Актуалната среда за развитие на енергийния сектор в съответствие с изискванията на европейските екорегламенти влиза в противоречие с възможностите за осигуряване на достъпна и евтина енергия на голям кръг потребители в страната, а това поставя на изпитание националната енергийна сигурност. Това налага развитието на енергийния сектор в България да се фокусира върху осигуряване на привлекателна среда за привличане на инвестиции за инфраструктура и участие в международни пилотни проекти и програми.

Необходимо е предсказуемост в политиката за ценообразуване в средно срочен план.

Търсенето на възможности за диверсификация на енергийните доставки и източници са неотменим приоритет за енергийната стратегия на страната.

За да се промени картината на енергопотреблението трябва да се фокусираме върху ускорено внедряване на мерки за енергийна ефективност и газифициране на бита.

С публикуването на проекта на закон за изменение и допълнение на закона за енергийната ефективност се стартира дебатът по въвеждане на законодателни промени целящи хармонизацията на националното законодателство с последните директиви на ЕС.

Националният дебат по приложимите методи за проучване на подземните богатства, в частност на шистов газ, беше насочен към Парламента, където беше създадена временна комисия по тази тема. Внимателното проучване на въпроса позволи по-прецизно определяне на ограниченията, които да не възпрепятстват добива на нефт и газ по

принцип, но има нужда от допълнително обсъждане на възможностите за проучване на потенциала за добив на шистов газ в страната.

Обявеното спиране на проекта за изграждане на АЕЦ Белене позволява насочване на финансови ресурси към подобряване на състоянието на съществуващите мощности в АЕЦ Козлодуй и в басейна Марица изток. По този начин се постига значително по-голяма ефективност в използване на националните ресурси и осигуряване на достъпна енергия в средно-срочен план.

Дългосрочните стратегически цели на Европейския съюз изискват подготовка на национални политики за енергийна сигурност, които излизат извън рамките на 2020 година и маркират пътищата за развитие до 2050 година, за което активно се готвят останалите страни на Съюза.

В заключение предлагам за включване в протокола от настоящото събитие следните препоръки:

1. България е заинтересована от задълбочаване на интеграцията на енергийните политики на страните членки в Европейския съюз и по-конкретно при решаване на въпросите:

- за междусистемни газови и електрически връзки,
- прилагане на единни стандарти за ядрена безопасност и опазване на околната среда, както и
- създаване на механизъм за мониторинг на действие на единния европейски пазар на електрическа енергия и газ.

2. България е заинтересована от създаване на единен Европейски орган /с консултативна роля на първо време/ при международни енергийни преговори и за обсъждане и провеждане на единна европейска политика в област енергетика.

СТРАТЕГИЧЕСКИЯТ ИЗБОР НА БЪЛГАРИЯ - „И ТРАНСПОРТНИТЕ ГАЗОВИ КОРИДОРИ И МЕСТНИЯ ДОБИВ“

Трайчо Трайков - изпълнителен директор на Институт за политика и развитие

България е енергийно зависима държава. Това не е тайна за никого и не се оспорва от никого. Въпросът е как гледаме на този факт и с какви средства посягаме към диверсификацията, която е единственият път към енергийната ни свобода. Тя е основа за конкурентно развитие на икономиката ни.

Енергийната ни независимост в газовия сектор може да се състои по два начина - чрез разнообразяване на източниците на внос и чрез увеличаване на местния добив. България има потенциал – с гръцката и с турската междусистемна връзка – да постави началото на Южния газов коридор, по който да потече газ от Каспийския регион към Европа. И не само от там. В икономическите зони на Кипър и Израел в Средиземно море бяха открити сериозни залежи на природен газ, които могат да стигат до нас през гръцкия интерконектор. От ключово значение е да не се намалява темпото на работа по газовия интерконектор с Гърция, както и да се ревизира наскоро оповестеното мнение на правителството, че газова връзка с Турция може да има само „хуманитарно“ значение. Има възможности и за суапови сделки и доставки на втечен или компресиран природен газ през терминали в Черно море.

Наред с развитието на инфраструктурата, което е от ключово значение за енергийната ни сигурност и цената на газовия микс, започваме проучвания в дълбоките води на Черно море. Очакваме там, подобно на съседите ни от Румъния, да направим голямо търговско откритие, заради сходните геоложки структури. И в същото време си наложихме мораториум върху проучването на неконвенционален нефт и газ, което отлага за неопределен период алтернативния местен добив.

Равносметката към момента - България продължава да получава природен газ от една тръба и да плаща за него поне с 20% повече от потребителите в Германия и Турция, например. При ниската ни покупателна способност и високата енергоемкост на българската промишленост, губим близо 300 млн. долара годишно от разликата между българските и западно-европейските средни цени, което е около 1% от Брутния ни вътрешен продукт. Това е факт, защото пренебрегваме алтернативи или защото твърде късно започнахме да работим по тях.

Стъпките към енергийна независимост на страни като България притесняват изключително много сегашните доминиращи играчи, които в областта на газа, ядрената енергетика и петрола са от традиционния ни

доставчик. За тези, които взимат решенията в Русия енергийната (не)зависимост на България е свързана не просто с пазарен монопол, а с влияние над страна, която беше твърде близо до политиката на Москва. Затова и действията им в това отношение са достатъчно решителни. Те са активни в страната ни, и когато трябва да се вземе решение за местен добив, и при диверсификацията на вносните доставки, и при достъпа до крайни клиенти.

Такава съпротива пролича и в дебата за неконвенционалните източници (шистов газ), в който ясно се очертават очевидните губещи от използването на този ресурс - скъпият вносен газ, ядрената енергетика и традиционната нефтохимическа промишленост.

Дори в преговорите за „Южен поток“ е очевидно, че бяха поставени в зависимост намалението на цената на един енергиен ресурс (по съществуващата тръба) с нормите на печалба на предстоящ инвестиционен проект („Южен поток“). Това показва корпоративен подход на държавно ниво и представлява особен вид натиск, който на моменти надхвърля рамките на търговските взаимоотношения и принуждава едната от страните в преговорите да действа от позиция на зависимост.

Българският интерес е през нас да минават стратегически газови коридори, които дават алтернатива - не само за нас, но и за цяла Европа – и носят печалба за страната ни от транзитни такси. Това е умният начин да се възползваме от географското си местоположение и от добрите ни специалисти. Но същевременно България не е поставена пред избор дали да осигурява транспортни коридори и интерконекторни връзки или да развива местния добив. Не „или“, а „и“ – това за мен е правилният подход и точно затова полагахме усилия за развитието на местното производство на природен газ. Тези многомесечни усилия дадоха резултат във вече сключен договор за проучване в северната част на блока „Хан Аспарух“ в дълбокото ни море с френската „Total“, в партньорство с OMV и Repsol.

В ядрената енергетика също имаме достатъчно и реални възможности за диверсификация. Това конкретно би могъл да е проектът за изграждането на 7-ми блок в АЕЦ „Козлодуй“, за което настоявам от две години като алтернатива на АЕЦ Белене. В този вариант е шансът, както да осигурим мащабируеми ядрени мощности за следващите поколения без вредния натиск от неизгодни полу-споразумения, така и да въведем модерни световни технологии от последно поколение с най-съвременни форми на пасивна защита и ефективност. Това е начин да

разчупим технологичната ни зависимост и в тази стратегически важна сфера за българската енергетика.

И разбира се, далеч не на последно място – възобновяемите енергийни източници. Докато цената на енергията от ядрени източници и фосилни горива (с изключение на шистовия газ) върви нагоре, то енергията от ВЕИ поевтинява, като на някои пазари вече става конкурентоспособна на конвенционалната без субсидии. Така ще стане и в България в близките години. Приетото законодателство от правителството на тройната коалиция обаче предизвика вакханалия от проекти, която компрометира самата идея за зелена енергия и наложи приемането на новия ЗЕВИ през миналата година с цел предпазване на системата от имплозия на високите цени.

За хората на битово ниво изходът е в енергийната ефективност и в децентрализираното производство на енергия от ВЕИ. Това е естествената им защита срещу нарастването на цените в настоящия режим на оцеляване и огромен потенциал за енергийно спестяване. За предприятията ни - иновациите и енергоспестяващите технологии също ще ги поставят на друга конкурентна основа.

Ако трябва да обобща с няколко думи стъпките към енергийната ни свобода, то това са:

На първо място – изграждането на енергийните магистрали и местния добив. На второ място - развитието на технологиите при спазването на строги екологични стандарти и контрол, включително и при ВЕИ. На трето място – образование – то обхваща както технологиите, които усъвършенстваме и прилагаме, така и опазването на околната среда и здравето на хората - се аргументи за решенията в сектора, които взимаме.

Част сме от европейската система за енергийна сигурност, а тази сигурност е неразделна част от националната ни сигурност. Имаме природни ресурси – метали, газ, води – които можем да развиваме и да печелим от това, вместо да ги блокираме и отричаме заради лобистки интереси, политически амбиции и съзнателно подклаждани страхове. Печелившата за България стратегия е да се фокусираме върху развитието на енергийна инфраструктура, модерните технологии за добив, знанието за рисковете и начините за ранното им дефиниране и ефективно управление. Обявяването ЗА статуквото не ни носи ползи и мултиплицира бедност, вместо да превърне промяната в богатство и развитие за хората.

**УСИЛИЯТА ЗА ДИВЕРСИФИКАЦИЯ И РЕГИОНАЛНИТЕ
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД УСТОЙЧИВОСТТА НА НАЦИОНАЛНАТА
ЕНЕРГИЙНА СИГУРНОСТ НА УКРАИНА**
Петро Бурковски – МЦААСЮИЕ¹, Украйна

1. ПОЛИТИЧЕСКИ И ИКОНОМИЧЕСКИ РИСКОВЕ ЗА ЕНЕРГИЙНАТА СИГУРНОСТ НА УКРАИНА

От 1991 г. Украйна се бори за намаляване на потреблението на внасяните енергийни ресурси. Тази политика е мотивирана от самия факт на украинската независимост и постоянството на руския натиск, за възстановяване на своето политическо и икономическо господство над бившата колония. Когато световните цени на енергията започнат да нарастват, което се дължи на нестабилността в Близкия изток и на увеличаващото се търсене в Китай, Индия и ЕС, Украйна е изправена пред непосредствена заплаха да загуби своя суверенитет, като резултат от непоследователната политика на енергийна сигурност.

Има няколко аспекта, на зависимостта на Украйна от външни източници на енергийните доставки. Преди всичко, най-пряка е зависимостта от руски природен газ. Като се има предвид икономическите резултати на Украйна през последните години, делът на руския ГАЗ в общото търсене на вътрешния пазар е между 63-58%. Въпреки това, ако разгледаме търсенето на руски газ в промишлеността, тя представлява почти 100%, докато в други сектори (битовите и комунални услуги), ние използваме газ, добит на собствената ни територия. Необходимо е да се постави на правилна основа украинските експортни производства на металургичните и химически заводи, които генерират 40% от БВП, и консумират руски газ като енергийна суровина.

Руският газ играе второстепенна роля в производството на електроенергия, тъй като компаниите за производство на електроенергия зависят от въглищата и ядрената енергия. Например, ядрената енергия представлява 49% от производството на електроенергия в Украйна. От друга страна Русия, за момента, е единственият доставчик на ядрените горивни елементи и крайна дестинация за ядрените отпадъци. Въпреки че Украйна има обещаващи находища на уранова руда и редки земни елементи, необходими за изработване на горивни пръти, технологично и логистично ние напълно зависим от Русия.

¹ МЦААСЮИЕ – Маршал център алумни асоциация за сигурност в Югоизточна Европа.

Как сме оцелели досега, без значителни икономически и политически отстъпки?

Основният лост на относителната ни противовес на газовият руския натиск е нашата газопреносна система и нашите стратегически подземни газохранилища. Последното е сърцето на нашата защита. Общият обем на газохранилищата е 32 млрд. куб. м. Това е приблизително равно на годишното вътрешното потребление на природен газ от Полша и Румъния взети заедно. Но важен момент е, че складовете играят ключова роля за улесняване на износ руски газ за цяла Европа през зимния период, когато се увеличават транспортните разходи при тежките условия на севера в Западен Сибир, където Русия има големи газодобивни полета.

Но складовата база работи добре само, когато имахме достъп до сравнително евтина, туркменска газ от Централна Азия. До 2006 г. Украйна има едно междудържавно споразумение с Русия и Туркменистан, което позволи закупуване на газ за индустриалния сектор директно от Туркменистан, докато Русия плащаше за транзита на своя газ в Европа с газ. Украйна получаваше около 22-23 млрд. куб. м годишно, които бяха достатъчни, за да се улесни транспорта, покриване на разликата в сектора на производството на топлинна енергия през студените шест месеца и дори реекспортира до 5 млрд. куб. м за Европа.

Ситуацията се промени през 2006 г., когато, в следствие на корупцията на високо равнище и руския натиск, украинските власти отказаха достъпа на туркменистански газ за вътрешния индустриален пазар на базираната в Швейцария посредническа компания РосУкрЕнерго. Името та тази компания стана известно през последните години като проводник за източване на средства от Украинската държавна газова и петролна компания. (National Joint Stock Company Naftogaz of Ukraine). Една от дейностите на РосУкрЕнерго е прикритото спонсориране на предизборните кампании на президента. Това е довело до натрупване на милиарди долари дългове към Русия, което в очите на САЩ и Европа, дава легитимност на Москва да оказва натиск върху Украйна за концесиите през 2009-2010.

Независимо от усилията на правителството на Украйна през 2008-2009 г., да се отървете от посредничеството на РосУкрЕнерго, последната успя да получи силна подкрепа от президентските администрации в периода 2009-2010 г. и с помощта на частични

вътрешни договори се споразумения с новото правителство в Стокхолм. Тази сделка действително направи Украйна заложник на порочния кръг: „по-висока консумация - по-високи дългове - по-висока зависимост от руския газ“, който задвижва следващия ред на по-висока консумация.

2. УКРАИНСКИТЕ УСИЛИЯТА ЗА ДИВЕРСИФИКАЦИЯ

Целта на руската енергийна политика към Украйна е доста ясна. С помощта на дълговия натиск, Москва иска Украйна да отстъпи контрола над газопреносната система и подземните газохранилища. В този случай, руснаците ще бъдат в състояние да манипулират газовите обеми при затруднения в Европа.

По мое мнение, тя ще се използва пол за и на извличане на поголеми печалби (особено, след като Германия обяви, че ще спре ядрените си инсталации) или политически печалби в страни като Унгария, Словакия, Румъния, България, Сърбия, Гърция, където политиките, изправени пред недостига на ресурси, биха предпочели да плащат политическа, отколкото икономическа цена за руската енергия.

Един добър пример за такива политически сметки е набор от така нареченото Харковско споразумение (април 2010 г.), известно на Запад като „Черноморски флот в замяна на цена приспадане“. Това споразумение само отлага ефекта на капана, описах по-горе. Когато стана ясно на сегашното украинско ръководство, че просто няма пари за покриване на програмите за социална сигурност и за държавни инвестиционни проекти (т. нар. програма за модернизация, и в същото време трябва да се плащат външните дългове за газ едновременно, украинското правителство започна да търси начини за намаляване на потреблението и вноса на руска газ.

Има няколко направления на усилията в тази посока. На първо място, Украйна търси възможности за диверсификация на вътрешното потребление. За разлика от други страни в регионите, ние имаме алтернативи на руския природен газ, като например енергията от въглища, офшорна газ и шистов газ. Наскоро украинското правителство вече започна разговори с американски компании (Chevron) и при условие първоначален достъп за разкриване на депозити от шистов газове. Някои индустриални групи започнаха да се ориентират към използването на въглища вместо газ. Въпреки това, аз не мисля, че това

ще бъде лесна задача, като се има предвид мощното проруско лоби в правителството.

Друг проект е изграждането на терминал за втечен газ в Черно море. Този проект е в начален етап и има още много да се направи, за да има икономическа изгода от доставката на азерски втечен газ, доколкото ние сме изправени пред конкуренция от страна на Турция и Румъния.

Аз не вярвам, че зелените или алтернативни енергийни проекти могат да помогнат на Украйна в стратегически план. Те не могат да играят роля в индустриалния сектор в средносрочен план. В същото време на местно ниво, те могат да облекчат търсенето на газ от домакинствата и фирмите за комунални услуги.

В политическо отношение е важно да се разбере, че докато отношенията между Украйна и САЩ и Европейския съюз са замразени, малко може да се направи, за да се движат проекти от общ интерес. Спомням си, че още през 2009 г. украинското правителство, подписа съвместно споразумение с Европейската комисия и няколко европейски финансови институции за модернизация на транспортната система на ГАЗ. Този акт бе сериозен удар за руснаците и ги принуди да спрат исканията си за непосредствен контрол върху газопреносната система на Украйна.

Целта на модернизацията на този енергиен проект е да се предостави дял от експлоатацията на газопреносната система на Украйна на европейците (осигуряване на мажоритарни дялове в ръцете на националното правителство), така че те биха могли да купуват газ на украинско-руската граница.

В този случай държавите-членки на ще бъдат в състояние да стартират реална конкуренция в общия газов пазар в рамките на ЕС-27, без привилегировани чрез двустранни споразумения с Русия със страни членки на ЕС. Защото, според мен, не може да имаш общ енергиен пазар и общата енергийна политика, ако имаш различни ставки в споразуменията с основния доставчик.

За нас този проект за модернизация е инструмент, за да се смекчи руската позиция по отношение на достъпа до газта от Централна Азия.

А в случай, че Русия притежава контролът върху нашата преносна енергийна инфраструктура за, постепенно, чрез сливания и

придобивания, ще усвои пазарите и инфраструктурата не само в Западна Украйна, но и на южните ни съседи.

3. РЕГИОНАЛНОТО РАЗВИТИЕ: РИСКОВЕ И НЕСИГУРНОСТИ ЗА ЕНЕРГИЙНАТА СИГУРНОСТ

В тази част на изложението аз ще представя единствено личното си мнение, и съм отворен за критики по отношение на оценката ми за заплахите и благоприятните възможности.

Първо: Не мога да не спомена американската позиция. Нейната стратегическа и военна промяна, от Европа до Далечния Изток, от обезпечаване на енергийни ресурси в Близкия изток охрана на енергийни активи в Западното полукълбо (Арктика, Канада, Венецуела, Бразилия, Боливия, американския шистов газ и офшорни газови депозити) означава, че европейците в дългосрочен план, особено тези, които някога са били руски съюзници по стечение на обстоятелствата, ще бъдат изправени отново пред нов индивидуален руски натиск.

Бих препоръчал да се търсят прецеденти по модела на Киргизстан. Тази страна от средата на 1990-те бе един надежден партньор и домакин на военна база на САЩ. Сега след като Русия утвърди икономическото си господство в Киргизстан, парламента и президента на тази страна поискаха от американците да я напуснат. Поради това България или Румъния не би следвало да омаловажават участието си в проекта за противоракетна отбрана.

Моето виждане е, че преди САЩ да напуснат Европа, е необходимо съгласувани усилия с неговите основни европейски съюзници, за да се подпомогне регионалната мрежа за сътрудничество. Специално аз обговарям подкрепата на проекти, за втечнен и шистов газ и изграждане на свързващи газопроводи от Балтийско до Черно и Адриатическо море. В случая с втечнения природен газ, Европа ще зависи от американското военно присъствие в Персийския залив и специалните си отношения с Турция, както и политиката си към Иран и усилията за мир в Армения и Азербайджан.

Що се отнася до Украйна, виждам стратегическа роля на САЩ в споделянето на нови технологии в ядрения сектор, който е от решаващо значение, за да се прекъсне зависимостта ни от Русия в ядрената енергетика. Аз трябва да призная, че Украйна се отказа от огромния си съветски ядрен арсенал в началото на 1990-те и продължи да подкрепя инициатива на сегашната администрация за ядрената безопасност. Тези

стъпки не трябва да се пренебрегва или подценяват от правителството на САЩ, тъй като тя отива в противоречие с интересите на САЩ в региона. Аз мисля, че след известно време фокуса на политиката на САЩ може да бъде променен отново към Европа. И вие трябва да направите така, че да си запазите своето запазено място сред останалите страни.

Второ. Нестабилността в Кавказ и регионалното напрежение около ядрената програма на Иран. Чрез ускорено разбирателство с Иран и разрешаване на замразения конфликт между Армения и Азербайджан може да се отвори достъпа до Централна Азия и Персийския газ.

Трето. Възходът на популистки и радикалните движения вътре в страните от региона. Примерите в Гърция или Сърбия са добри, за да се покаже как популист може да застраши положението в по-широкия регион, независимо дали е в еврозоната или на Балканите. Популизмът, според мен, е естествено и тясно следван от корупцията. И от него се открива начин за външно влияние, в крайна сметка до страните, които са имали историческия опит на използване на тези инструменти и манипулиране с междудържавни националистически съперничества в Централна и Източна Европа.

Без търговци в храма на политиката за енергийна сигурност.

**РЕЗУЛТАТ ОТ МЕЖДУНАРОДНАТА КОНФЕРЕНЦИЯ
„ЕНЕРГИЙНА СИГУРНОСТ – НАЦИОНАЛНИ, РЕГИОНАЛНИ И
ЕВРОАТЛАНТИЧЕСКИ ИЗМЕРЕНИЯ“**

СОФИЯ¹, 21 ЮНИ 2012 Г.

**РАМКА ЗА РЕГИОНАЛЕН ДИАЛОГ ПО ВЪПРОСИТЕ НА
ЕНЕРГИЙНАТА СИГУРНОСТ**

Увод.

Политико-географски обхват

1. Основни общи интереси:

- идентифициране на главните заплахи и рискове за регионалната енергийна сигурност;
- Осигуряване на енергоресурси с оглед на устойчивото икономическо развитие и финансова стабилност;
- (Осигуряване на устойчива, конкурентноспособна и сигурна енергия по приемлив финансово, икономически и социален начин;)
- Осигуряване на кохерентен правов и нормативен режим, основан върху Третия енергиен пакет на ЕС, за гарантиране на регионалната енергийна сигурност;
- Енергийна ефективност;

¹ На 22 юни 2012 г. в Учебния център на Държавната комисия по сигурността на информацията в гр. Баня бе проведен работен семинар, на който бе дискутиран проект и приет текста на „Рамка за регионален диалог по въпросите на енергийната сигурност“.

- Гарантирана екологичната защита на околната среда;
- Гарантиране на сигурността на критичната инфраструктура в енергийния комплекс;
- Превенция на технологичните и рискове от дейността на хората;

2. Основни области на сътрудничество:

- диверсификацията на енергоресурсите;
- (разпределение на структурните фондове на ЕС);
- предоставяне на енергийните фондове на ЕС;
- развитието на ядрените мощности;
- -трансграничните екологични въздействия;
- осигуряване на прозрачност на държавната регулация и пазарните параметри на енергоресурсите;
- споделяне на изследвания и технологии в областта на енергетиката и енергийния мениджмънт.

3. Основни области за регионален диалог:

- насърчаване за обща регионална енергийна стратегия (диверсификацията) (вкл. фокусирани върху диверсификацията.);
- развитие на регионалните енергийни мрежи;
- баланс на диверсификацията на ресурсите;
- развитието на технологиите за енергийната ефективност;
- либерализация на енергийния пазар;
- изграждане на регионално научно и технологичното сътрудничество.

БЪЛГАРСКАТА ЕНЕРГЕТИКА: МИТОВЕ И РЕАЛНОСТ**Проф. Никола Алтънков**

Проблемите свързани с нуждата от постоянни, сигурни и стабилни източници на енергия, на които държавата и населението да могат да разчитат в обозримото бъдеще, съвсем не са маловажни и затова те заемат голяма част от публичния дебат в България. Интересите на други държави, на частни фирми от чужбина и лобирането за избор на едни или други доставчици, посредници, концесионери при проучване и намиране на нови източници и изграждане на проекти свързани с тях, преобладават обсъжданията до голяма степен, но и отклоняват вниманието на обществото далеч от решаването на главните и важни въпроси. Създава се фалшива нагласа и започва да преобладава схващането, че проблемите ще се решат, даже и изчерпят с присъединяването ни към чуждестранни енергийни пътища и потоци (южни, северни...), или към проекти повече или по-малко екзотични (Белене, Бургас-Деде Агач...), без да се имат предвид българските национални интереси. Заинтересувани (с рушвети и обещани или получени комисионни) лица и кръгове продължават спорът за изграждане на нова атомна централа като главна поддръжка на мита за някакво наше мнимо енергийно лидерство на Балканите. Проектът за една фабрика за производство на електрическа енергия (Белене) се превръща в бойно знаме на държавността и народното стопанство.

Няколко основни принципи трябва да бъдат изтъкнати, обсъдени и приети още в самото начало на разискванията. Без широко обществено съгласие по тях не ще бъде възможно да се намерят правилните решения. Тона са преди всичко националните интереси, нуждите на родното стопанство и задоволяването на потребителите при нормални и предвидими условия. Те са и въпроси, които засягат националната сигурност.

Необходимо е да се ликвидира с мита, че държавата трябва да разработва енергийни източници и даже да строи фабрики за производство на електричество, централи и други подобни. Това не е нейна работа и не ще бъде нейна грижа и в бъдеще. Държавата и обществото решават какво трябва да се направи и избират най-подходящият начин за отдаване на концесия, лицензиране и т.н. на местни и чуждестранни компании, които ще се грижат за задоволяване нуждите на страната.

Необходимо е да се предвидят колкото се може по-разумно и акуратно потребностите на българската икономика от енергия поне за бъдещите 30 години. Трябва да се имат предвид две основни тенденции, които се очертават и които се очаква да обусловят бъдещото развитие на енергетиката не само в България и региона на Балканите, но и в цяла Европа. Първата е, че поради вече изградената инфраструктура и индустриализация в страните от Европейския съюз, а това включва и България, нуждите от електрическа енергия в бъдеще вероятно ще намаляват, а няма да се увеличават. Съществуват и основания да се очаква, че екологични и други изисквания ще бъдат по-нататъшна пречка за развитието на проекти от традиционен тип (съществуващите в момента) с неефективна употреба на енергия, които характеризираха индустриализацията през миналия век. Бъдещето със сигурност принадлежи на индустрии и производства от друг тип, които ще заместят сегашните не достатъчно ефективни начини на производство.

Паралелно с това се очаква тенденцията към непрекъснато увеличаване на ефективността от използване на сегашните източници на енергия да се запази, така че ще бъде възможно бъдещи, даже и нарастнали нужди от енергия, да бъдат посрещани в рамките на сегашните източници като техното по-рационално използване ще максимизира потенциала им. От таблицата поместена по-долу се вижда, че в България се пилее около 28% от производството на електрическа енергия (изтича, “отклонява се”, “не се отчита”, краде се?) като по този начин сме и на първо място в Европа по неефективност на конвенционални енергийни източници. За последната година сме произвели 43 млрд. кВт/ч, а сме потребили 28 млрд. кВт/ч. Като прибавим вноса и извадим износа виждаме, че 12 млрд. кВт/ч се губят. Това е изключително висок дял на свръхпроизводство, равняващо се на 43% от цялостното потребление на страната! Само един подробен и непредубеден одит би установил истинските причини за това необуздано пилеене на енергия.

ПРОИЗВОДСТВО И ПОТРЕБЛЕНИЕ НА ЕЛЕКТРИЧЕСКА ЕНЕРГИЯ В ИЗБРАНИ ЕВРОПЕЙСКИ СТРАНИ¹

Страна	Производство (млрд. кВт/ч)	Потребление (млрд. кВт/ч)	Износ (млрд. кВт/ч)	Внос (млрд. кВт/ч)	² Свръх-производство / Недостиг (млрд. кВт/ч)	Излишък / недостиг в % спрямо произведената ел. енергия (млрд. кВт/ч)
България	43,09	28,3	7,735	5,073	12,128	28,15
Сърбия ³	36,06	35,5	2,017	1,9	0,443	1,29
Македония	6,39	9,024	0	2,634	0	0
Румъния	60,98	51,46	3,854	0,767	6,433	10,55
Гърция	51,5	59,53	3,233	4,368	-6,895	-13,39
Турция	185,2	161	1,55	0,737	23,387	12,63
Франция	510	460,9	44,91	25,7	29,89	5,86
Чехия	79,47	59,26	21,59	6,6	5,22	6,57
Унгария	37,37	42,57	4,703	9,897	-0,006	-0,016

Все още съществуващата и лелеяна в съзнанието на немалко български енергетици, политици и заинтересовани лица мечта за превръщането, ако не и запазването на България като енергиен източник на Балканите, отдавна се е откъснала от реалността, но все пак подлежи на преоценка. През последното десетилетие – и не по вина на смяната на различни правителства – нашата страна се затвърди като добре очертаващ се енергиен източник на електрическа енергия, който е в състояние да покрие нуждите на стопанството си и даже да изнася енергия. Но нищо повече. Съседните на България страни отдавна развиват свои собствени енергийни програми и резултатите са налице. Данните от таблицата показват, че с

¹ Източник - Централното разузнавателно управление на САЩ (CIA USA). Данните са актуализирани към 10 април 2012 г. Повечето от тях са за 2011 г., а за някои страни и от по-ранни години (тези които са достъпни в момента). <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>

² Наименованието „свръхпроизводство“ не е точно. В случая става въпрос за загуби на произведена електроенергия. Средното ниво на загубите в страните от ЕС е около 5%. 28% загуби, които българската икономика генерира при дистрибуцията на електроенергия би следвало да предизвикат задълбочен анализ по отношение на енергийната ефективност от страна на българското правителство.

³ Сърбия (без Република Косово).

изключение на Македония всички други наши съседи задоволяват нуждите си и се съревновават с нас за износ на електроенергия.

Самозадоволяването на собствените нужди от електрическа енергия е вече факт за почти всички страни-членки на ЕС, и то без да имаме предвид усиленото изграждане на нови статични източници от конвенционален и традиционен тип (атомни, газови, водни и други). Даже само този фактор ще бъде от значение при решаването на въпроса как ще бъдат посрещнати нуждите ни от енергия в бъдеще. Като се има предвид, че уеднаквяването на европейските стандарти в страните от ЕС е неотменим и неизбежен процес, не трябва да продължаваме да се залъгваме с митичната възможност да произвеждаме и да потребляме по-евтина енергия отколкото е стандарта в Европа. Нашият проблем се крие в съществуващите ниски доходи (ние сме на последно място в ЕС), с които мъчно посрещаме европейските норми и стандарти. При всички случаи процесът на догонване на средните доходи в Европа подлежи, или би трябвало да подлежи на значително ускорение през идущите години, въпреки, ако не и против нежеланието, некадърността или незаинтересоваността на родния политически елит от постигане на положителни резултати.

Ако въпросите свързани с електрическата енергия изглеждат по-лесни за решаване, не така стои проблема с другия вид енергия, който ни е не по-малко необходим, но и за решаването на който възможностите ни изглеждат доста по-ограничени. Става въпрос за природния газ и нефта и неговите деривати.

Може би не е широко известно, но в страната има находища на нефт и природен газ. Нефтените находища са минимални: към 1 януари 2011 имаме доказани резерви от 15 милиона барела (1 барел е около 159 литра), произвеждаме малко над един милион годишно, а консумираме над 33 милиона. Резервите ни на природен газ не са малки: 5,663 милиарда куб.метра, но засега са неизползвани: произвеждаме само 54 милиона годишно, а консумираме 2.62 милиарда⁴.

Огромните средства, които трябва да се отделят за покриване на вноса на нефт и природен газ освен номиналните им стойности носят със себе си две отекчаващи обстоятелства: постоянната промяна в международната цена на тези ресурси, което ги прави непредвидими и мъчни за дългосрочно планиране, а също така и зависимостта ни от Русия като

⁴ Източникът за данните е същият както в забележка 1 – ЦРУ САЩ.

единствен доставчик на тези продукти. Главния преработвател на продуктите е също в руски ръце, както и доста голяма част от посредниците и дистрибуторската мрежа в страната. В това не би нищо лошо, ако можеше да се разчита на постоянен, стабилен и приток на ресурс, но в последните поне 10 години става ясно, че това лесно постижимо. Освен това износът ни за Русия е недостатъчен за покриване на вноса ни оттам и това създава допълнителни затруднения върху платежния баланс на страната. В този случай е необходимо държавата да се погрижи и да гарантира, ако не може да обезпечи, плавното и безпрепятствено снабдяване с тези необходими продукти на поносима и предвидима цена. Могат да се направят поне две неща.

Доставките от Русия може да се намаляват постепенно, но постоянно като се търсят и обезпечават надеждни и предвидими доставчици първо от страните от ЕС, а после и от алтернативни източници от Азия. Диверсификацията, която явно се налага не ще бъде много лесен, нито бърз процес, но той трябва да започне колкото се може по-скоро. Може да се помисли и за използване на руски продукти, които да се доставят от алтернативни компании от други страни, които биха били в състояние да използват сегашната вече изградена мрежа от тръбопроводи при по-добри условия отколкото сега предлаганите. Нефта е международно търгуван продукт, който може да бъде купуван – поне засега – от най-разнообразни доставчици. И на различни цени.

Освен необходимата диверсификация при доставките на нефт и природен газ трябва да започне изграждането на местни източници, които да допълват, ако не и да заместят вноса на тези продукти. Разработването на вече установените находища на природен газ изисква много усилия и главно заинтересованост, но засега поне няма подходяща алтернатива. Евентуално решение за разработване на находища от шистов газ може да изчаква своя ред, ако и когато обществото постигне съгласно за неговото използване. Шистовия газ не е належащ проблем при вече познатите и установени находища на природен газ.

Много по-сложно е решението за разработването и използването на енергийни източници, които да са алтернативни на нефта. Но и тук трябва да се пристъпи веднага към действие понеже вече съществуват подобни източници, които имат и това предимство, че принадлежат

към т.нар. възстановими (renewable) енергийни източници. Те в момента са, а вероятно и в бъдеще ще продължават да бъдат любимци на публиката, особено на еколозите. От известните алтернативни източници някои изглеждат или поне се смятат като екзотични, трудно приложими и скъпо струващи, но това е само на пръв поглед. Разбира се, че използването на слънчева енергия е постижимо и цената му не е непоносима, както например на енергията, която може да се получи от вятъра, от морските вълни, или от приливите. Въпрос на технология, сметка и възможности.

Фактически у нас вече се използва слънчева енергия като успешен алтернативен източник, а си пробива път и геотермалната възможност (България изобилства на термални природни находища). Но интересен заместител на нефта и то вече отдавна използван също успешно в няколко напреднали страни са т.нар. биомаси, или биогорива. Те не заместват изцяло нефта, но могат да намалят вноса му като го допълват главно в автоиндустрията и навсякъде където нефта се използва за 100% горене. Даже 15-25 % намаление на потреблението на нефт, което идва от използването на биогорива, може да доведе до значителна икономия на средства.

Допълнително предимство на тези способи е и използването на пустеещи земи и създаване на работни места при отглеждане на биокултури, точно тези две неща, които са необходими за западното българско земеделие. Главните продукти, които могат да заменят или допълнят употребата на нефт са отдавна познатите даже в България *метанол и етанол*.

Метанолът, метиловият спирт, или т.нар. “дървен спирт” се добива много лесно от всякакъв вид естествени земеделски продукти подлежащи на дестилация, даже обикновен дървен материал. Съвременните методи за добива му използват природен газ от който се добива газ-метан, въглища – особено популярен в Китай – или биомаси чрез газифициране на органични материали за получаване на изкуствен газ. Този метод (“газ-генератори”) беше използван през време на Втората световна война от германците за нуждите на военната им индустрия и даже служеше като основен заместител на бензина.

Етанолът, “чистия” алкохол, т.нар “етилов спирт” е основната съставка в ракията, уискито и повечето алкохолни напитки. Добива се от царевица, захарна тръстика, картофи, ръж и всякакви зеленчукови и плодови растения. От значение при дестилацията им е техният процент

захар. Колкото е по-висок толкова по-ефективна е неговата употреба като добавка или заместител на петролните продукти.

В САЩ, Бразилия, Швеция и Китай – да споменем главно страните, които са въвели биогоривата в своята енергийна практика – съществуват редица изпитани и много ефективни нови технологии, които могат да бъдат приложени веднага и в България. Политическият елит би намерил в тях и нови възможности за извличане на комисионни, облаги и създаване на корупционни схеми, така че заинтересоваността му трябва да бъде своевременно ангажирана.

Приложение: Проблемът “Белене”

Погрешно е да се мисли, че проектът с изграждането на нова атомна централа в Белене е бил окончателно спрян и отхвърлен. Лобирането за него има достатъчно привърженици, които са готови на всичко за да го наложат когато и да е в бъдеще. А догодина ще има парламентарни избори. Затова е, може би, необходимо да се изтъкнат най-главните аргументи против изграждането на централа Белене.

1. От гледна точка на **сигурността** Белене е незащитим проект понеже крие опасност за здравето и живота на народа. Голяма страна (САЩ, Русия, Япония...) може да понесе една атомна експлозия или авария, но малка като нашата ще бъде съсипана и вероятно унищожена. Проекта Белене трябва да бъде отхвърлен даже и само на това основание. Нещо повече, трябва да обединим усилията си с гърците да не допуснем никой да строи подобни неща на Балканите. Много близко сме едни до други.

2. Проектът в този му вид, а и както да бъде замислен в бъдеще, би бил **финансово неизгоден** за българската държава. Ако ние (държавата) го строим бремето е непосилно и излишно (10 - 14 млрд евро?). Ако се изгражда от чужденци ще бъде и експлоатиран от тях, а това няма как да е в наша полза. Освен данъците, които ще се събират от работещите в централата други пари няма да влизат в българската хазна. Освен това, всяка чужда компания, която би поела риска да строи този динозавър непременно ще изисква осигурен вътрешен пазар. Българските потребители ще бъдат задължени да заплащат електрическата енергия добивана от Белене в най-добрия случай на международни цени, а вероятно и по-скъпо.

3. Проектът е **неизгоден от икономическа гледна точка**. Той ще произвежда електрическа енергия, която след това трябва да се

продава. На кого и на каква цена? По-горе, от таблицата е видна нищетата на илюзията, че има и ще има и за в бъдеще пазар за износ на електрическа енергия. Митът за България като енергиен център на Балканите е заблуждаващ и опасен. Всички балкански страни с изключение на Македония вече произвеждат достатъчно електрическа енергия за задоволяване на нуждите си. Те строят нови централи (ВЕЦ, ТЕЦ, атомни) и до пет години ще имат огромно свръхпроизводство. Нищо лошо няма в това да изнасяш стока, която произвеждаш и не ти е необходима. Обаче неумолимия закон на търсенето и предлагането налага понижаване на цената при наличие на силна конкуренция. В близкото бъдеще електрическата енергия може би ще се предлага на цена под костюмата.

ЕНЕРГЕТИКА – ЦИФРИ И ФАКТИ

Зависимост на България от внос на енергия:

Информацията от европейски сайтове като <http://www.energy.eu/>, показва че през 2009 г. зависимостта от внос на енергия в България е 45.3 %, като 18 държави от ЕС имат по-голяма зависимост, а само 8 са в по-добра позиция.

Структура на производството на електроенергия в България 2011 г.

По видове електроцентрали:

- Топлоелектрически централи	- 49.6 % (въглища)
- Атомна електрическа централа	- 32.2 %
- Топлофикационни електроцентрали	- 5.2 %
- Заводски електроцентрали	- 3.9 %
- ВЕИ	- 7.3 %
- ПАВЕЦ	- 1.8 %

По енергоносители:

Местни енергоносители – 87.7 % (ядрената енергия е отчетена като местен енергоносител).

Вносни енергоносители – 12.3 %

Цени на електроенергията в Европейския съюз към ноември 2011 г.

Най-ниска цена – България - € 0.0934 на kWh

Най-висока цена – Дания - € 0.3078 на kWh

Възобновяеми¹ енергийни източници в света – тенденции ВЕИ в света

Избрани ВЕИ индикатори				
Глобални индикатори	2008	2009	2010	2011
Годишни инвестиции в нови ВЕИ мощности (млрд. USD)	130	160	211	257
ВЕИ мощности (съществуващи) в GW*	1 140	1 230	1 320	1 360
Хидроенергийна мощност (съществуваща) в GW		915	945	970

¹ Основни видове възобновяема енергия: Ветроенергия; Хидроенергия; Фотосоларна енергия Биомаса; Биогорива; Геотермална енергия.

Ветроенергийна мощност (съществуваща) в GW	121	159	198	238
Фотоволтаична мощност (свързана в мрежата) в GW	16	23	40	70
Мощност за слънчева вода в GWth (съществуваща)	130	160	185	232
Производство на етанол (годишно)	67	76	86	86 млн. тона

* За сравнение мощността на 5-ти и 6-ти реактор в АЕЦ е по 1 GW (1 000 MW)

Ветроенергия

Държава/регион	Инсталирана мощност в края на 2011 г. в MW:	Среден темп на нарастване през последните 5 години в %
<i>ЕС общо</i>	93 957	14.3
Китай	62 733	89.0
САЩ	46 919	32.2
Германия	29 060	7.1
Испания	21 674	13.3

Фотоволтаична енергия

Обща фотоволтаична пикова мощност (MWp)		
Държава/регион	2010 г.	2011 г.
Свят	39 778	67 350
<i>ЕСобщо</i>	29 328	50 300
Германия	17 320	24 700
Италия	3 502	12 500
Япония	3 617	4 700
САЩ	2 519	4 200
Испания	3 892	4 200

Китай	893	2 900
Франция	1 025	2 500

Възобновяеми енергийни източници в България – тенденции

Ветроенергийни централи:

С инсталирана мощност 612 MW към края на 2011 г., България се нарежда на 16-то място в ЕС.

Цените на изкупуване средно за всички категории в лв./MWh показват тенденцията за постоянно понижение, особено добре подчертано през последните две години.

2008 г.	2009 г.	2010 г.	IV 2011 г.	VII 2011 г.	2012 г.
165*	169	171	170	167	129

* 165 лв./ MWh може да се представи и като 0.165 лв./KWh

Фотоволтаични централи:

С инсталирана мощност 133 MW към края на 2011 г., България се нарежда на 12-то място в ЕС. Цените на изкупуване **средно** за всички категории в лв./MWh показват тенденцията за постоянно понижение, особено добре подчертано през последните две години.

2008 г.	2009 г.	2010 г.	IV 2011 г.	VII 2011 г.	2012 г.
750*	789	761	730	569	274

* 750 лв./ MWh може да се представи и като 0.75 лв./KWh

Възможни направления за по-нататъшен анализ и дебат²:

Сравнителен европейски анализ на слънчевата радиация на територията на страната, разходи за изграждане на ВЕИ съоръженията, разходи за работна сила, реална себестойност на електроенергията от различните ВЕИ и перспективи в това направление.

Тенденциите в тези области, каква е динамиката в момента и какво можем да очакваме с приблизителна точност в следващите три-четири години и перспективата до 2020 г.

² Редакцията на списанието е готова да предостави възможност за публикуване на авторски материали по посочените направления за анализ и дебат.

Анализ не само върху тенденциите за намаляване на изкупните цени на произведената електроенергия от ВЕИ, но и върху още по-бързо спадащата себестойност на продукта. Необходимо е да стане ясно кога се очаква постигането на „Grid parity”, т.е. изравняване на цената от ВЕИ с цената в електропреносната мрежа. Някои експерти напоследък говорят за периода 2015-2017 г., но това следва да се анализира и уточни.

Хидроенергийните източници, особено що се отнася до проточните ВЕЦ, възможности за инсталиране, общ обем.

СП. ПРОБЛЕМИ НА СИГУРНОСТТА И РЕФОРМА В СЕКТОРА ЗА СИГУРНОСТ

Редактор: Илия Налбантов

Адрес за кореспонденция:
Ул. „Оборище” № 37; ап. 6
София 1504

ISSN 1314-5754

http://www.gcmarshall.bg/index_bg.html